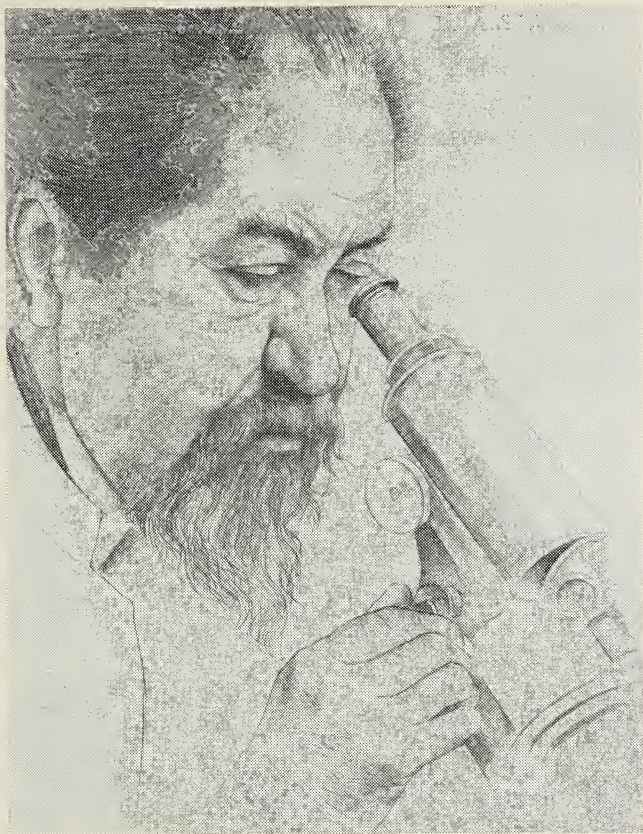

In Memoriam August Stärcke

12.VIII.1880 tot 16.IX.1954

Naar tekening van Jan Boon

„Te kunnen sterven is het meest karakteristieke van het leven” schreef Stärcke enkele jaren voor zijn dood (publ. n. 145). Wij gevoelen ons met deze stelling niet getroost, nu hij als vriend uit ons midden is weggegaan. Wij wisten immers heel goed, dat Stärcke leefde en dat hij het leven in vele opzichten dieper doorgrondde dan menig ander !

Want Stärcke was een uitzonderlijke figuur. Wie hem niet gekend heeft, behoeft slechts een willekeurige publicatie van hem te lezen om dat in te zien.

Stärcke studeerde medicijnen in Amsterdam en behaalde zijn artsexamen op 21-jarige leeftijd in het voorjaar van 1901. Daarna was hij drie jaar assistent in de Neurologie en Psychiatrie bij de professoren Winkler en Wertheim Salomonson. Nog drie jaren praktizeerde hij als psychiater in Zutphen, waarna hij in 1909 benoemd werd aan het Willem Arntsz Huis te Utrecht en in 1911 als arts verbonden werd aan de Willem Arntsz Hoeve te den Dolder, alwaar hij zijn functie bleef vervullen tot zijn pensionnering in 1940.

Zijn wetenschappelijke publicaties bestrijken de Psychiatrie en de Entomologie

in ruime zin en met voorkeur voor Sociologie en Biologie. Ongeveer in 1924 begon zijn interesse in de systematische Myrmicologie.

In een manuscript, waarin hij zijn entomologische loopbaan beschreef en waarvan wij een fragment bezitten, schreef hij als volgt: „Mijn eerste stappen op entomologisch gebied zette ik in het laatste kwartaal van mijn derde levensjaar. Wij brachten toen de zomer door in Putten en de dorpsjongens leerden mij meikevers doodtrappen en ik schijn dat met genoegen gedaan te hebben. Vele mensen komen entomologisch nooit verder dan dit stadium: de kennis, dat insecten dingen zijn, die doodgetrapt, althans vernietigd moeten worden.” En Stårcke zou Stårcke niet geweest zijn, wanneer hij daar niet aan toegevoegd had: „En de toegepaste entomologie is gedeeltelijk op dit stadium gefundeerd.” Want vóór alles had Stårcke het leven lief en daardoor de natuur en daardoor zijn insecten.

Hoe zijn jeugdliefhebberij, het verzamelen van kevers, eindigde, beschreef hij aldus: „In de snel uitdijende buitenwereld van de gretig en makkelijk lerende jongen gingen de insecten een steeds geringere plaats innemen. Het verzamelen zeurde nog een poosje door, maar niet zo van harte meer. Een tamelijk acuut einde bracht het boek van EVERTS, *Coleoptera Neerlandica*, dat ik cadeau kreeg naarmate het verscheen. Ik was toen al student en dit boek was een deceptie. Zo onpractisch. En zonder platen. En de schrijver zo duidelijk geen groot bioloog. Dit boek gaf de genadeslag aan mijn coleopterologische liefhebberij. De cytologie kwam er voor in de plaats, en de chemie en de anatomie en de botanische microscopie. In de klinische studiejaren en, later in de praktijk, vloeide de natuurliefde voor een goed deel weer terug naar haar bron: de mens. De patient eiste alle aandacht en zorg op overdag en het laboratorium des nachts. Dat bleef een jaar of vijftien zo.”

De terugkeer tot de entomologie werd ingeleid door de behoefte van Stårcke om de sociologie van „schrijftafelconstructie te verheffen tot natuurwetenschap” en daartoe het experiment te gebruiken, in dit geval de vergelijking met de maatschappij van sociale insecten, waartoe de mieren zich bij uitstek leenden. In 1925 werd Stårcke lid van de Nederlandsche Entomologische Vereeniging. Zijn redevoeringen in de vergaderingen waren van hoog wetenschappelijk gehalte, doch tevens voor hen, die zijn humor konden verstaan, een bron van genot door de onverwachte wendingen, waarmee hij wist te boeien. Helaas stond zijn lichamelijke gesteldheid hem na 1944 niet meer toe om de vergaderingen te bezoeken.

Wij citeren nog: „In 1928 stichtte ik met een beetje steun van Directie en Regenten der Willem Arntsz Stichting de laboratoriumafdeling voor experimentele sociologie, die echter na mijn afscheid in 1940 helaas niet werd gecontinueerd, niet alleen wegens gemis aan iemand, die van dit werk de leiding op zich zou kunnen nemen, maar ook omdat de zogenaamd normale maatschappij toen in veel grotere mate gevaarlijk was dan de patienten en iedereen alle krachten nodig had om daaraan het hoofd te bieden.”

In een briefontwerp van 20 Maart 1952 memoreerde Stårcke als volgt:

„Ziehier mijn vier sociologische wetten:

1. Wet der retrogenese. (Publ. nos. 63, 64 en 66). Ik heb ten onrechte de prioriteit toegeschreven aan wijlen Prof. W. Morton WHEELER. Deze

schreef mij zelf, dat hij zich geen prioriteit toekende en met zijn „emergenten” wat anders bedoelde.

2. Berekening van de levensintensiteit (Vitale Factor). In dezelfde groep (bijv. geslacht, familie of soort) is de levensintensiteit omgekeerd evenredig aan de derdemachtswortel van het lichaamsgewicht. (Publ. n. 145)

3. Wet der teeltbeperking. (Publ. n. 110) Bij het samensmelten of federatief samensmelten van cellen, organen, individuen, groepen of soorten, treedt teeltbeperking op.

4. Wet der noodzakelijke nood en angst. Alleen onder die condities kunnen specialisaties en hogere ontwikkeling behouden blijven. Stelt men een orgaan of ander functionerend onderdeel van individu of volk veilig van wieg tot graf, dan treedt onmiddellijk regressie der capaciteit op en gaan hogere functies, die reeds verkregen waren, weer te loor. Zo bijv. is de *Homo recens* achter geraakt met 1400 tot 1500 gr. hersengewicht bij de prachtige Cro Magnons en Chancelades oer-eskimo met hun 1600 tot 1700 cc. De bescherming door het intellect wordt dan vervangen door de bescherming door sociale organisatie (publ. n. 141.).”

Stärcke was een minnaar van literatuur en vooral van poëzie; ontroerd kon hij gedichten voorlezen.

De oorlog en ook zijn lichamelijke gesteldheid ontnamen Stärcke een aanzienlijk deel van zijn energie om te komen tot omvangrijkere monografische publicatie op het gebied der Myrmicologie, waartoe hij de wetenschap en het materiaal vergaard had. Wij weten, hoezeer hij dit zelf betreurd heeft. Onlangs schonk hij zijn mieren-collectie aan het Rijksmuseum te Leiden. Een volledige lijst van zijn publicaties wordt hieronder opgenomen.

Wanneer hierboven Stärcke's eigen woorden, uitvoeriger dan gebruikelijk in een nagedachtenis, werden geciteerd, dan bedoelden wij daarmee een directe indruk te geven van zijn persoonlijkheid en streven; wij gevoelen ons niet bij machte om onze vriendschap voor zijn persoon en bewondering voor zijn werk op andere wijze duidelijker weer te geven.

Den Dolder, October 1954.

P. M. F. VERHOEFF.

Lijst van publicaties

1. 1904, „Psychoschysis”. Jaarverslag Ziekenbeweging Binnen- en Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam over 1903, p. 59. Stadsdrukkerij Amsterdam.
2. 1906, Bijdrage tot het denkbeeld „poliomyelitis”. *Ned. T. voor Geneesk.*, 1906, Eerste helft, no. 3, p. 121—141, 2 fig.
3. 1906, Kleuring van de vervalproducten der mergscheede met rood uit methyleenblauw. *Psychiat. en neurol. Bladen*, 1906, no. 6, p. 456—460.
4. 1908, E. FABER & Aug. STÄRCKE : Opticusatrofie door trypanosomiasis, atoxylgebruik of framboesia. *Ned. T. voor Geneesk.*, 1908, Eerste helft, no. 14, p. 1106—1111, 1 fig.
5. 1908, Referaten der Nederlandsche Neurol. Psych. Literatuur. *Jahresb. Leist. Fortschr. Neurol. Psych.*, Berlin, Band 12.

6. 1909, Een hypothese betreffende den convergentiereflex der pupillen, benevens opmerkingen omtrent de algemeen diagnostische waarde van de volstrekte pupilwijdte. *Ned. T. voor Geneesk.*, 1909, Tweede helft, no. 15, p. 1125—1133, 4 fig.
7. 1909, Referaten der Nederlandsche Neurol. Psych. Literatuur. *Jabresb. Leist. Fortschr. Neurol. Psych.*, Berlin, Band 13.
8. 1910, Rapport inzake de classificatie der Psychosen. *Psychiat. en neurol. Bladen* 1910, no. 3.
9. 1910, Referaten der Nederlandsche Neurol. Psych. Literatuur. *Jabresb. Leist. Fortschr. Neurol. Psych.*, Berlin, Band 14.
10. 1911, Parafinmântel zur Konservierung von Gehirnen. *Z. f. wissenschaftl. Mikroskopie*, Band 28, p. 150—151.
11. 1911, Referaten der Nederlandsche Neurol. Psych. Literatuur. *Jabresb. Leist. Fortschr. Neurol. Psych.*, Berlin, Band 15.
12. 1911, Man, herhaaldelijk gestraft wegens Glioma cerebri. *Psychiat. en neurol. Bladen*, 1911, verg. verslag p. 197.
13. 1911, 1. Tubereuse sclerose, 2. Recklinghausen, 3. Atypische Recklinghausen. *Psychiat. en neurol. Bladen*, 1911, verg. verslag p. 198.
14. 1911, Ein Traum der das Gegenteil einer Wunscherfüllung zu verwirklichen schien, zugleich ein Beispiel eines Traumes, der von einem anderen Traum gedeutet wird. *Zentralbl. f. Psychoanalyse*, 1911, p. 86.
15. 1912, Psychoanalyse van theoretisch standpunt. *Psych. en neurol. Bl.*, 1912, no. 3, p. 365—469, 1 fig.
16. 1912, Psychoanalyse. *Psych. en neurol. Bl.*, 1912, verg. verslag p. 660.
17. 1914, Erfahrungen und Beispiele aus der analytischen Praxis: 1. Rücksicht auf Darstellbarkeit, 2. Zur Drachenfliegersymbolik, 3. Bioskop und Unterstellung im Dienst der Zensur, 4. Der Hammer als männliches Potenzsymbol, 5. Grosz und klein kann im Traume wichtig resp. unwichtig bedeuten, 6. Sensation des gemeinsamen Traumes. *Internat. Z. f. ärztl. Psychoanalyse*, Band II, p. 381—383.
18. 1914, Inleiding bij FREUD's opstellen. *Uit Zenuw- en Zieleleven*, serie III, no. 5, p. 3—8.
19. 1914, Rechts und links in der Wahnidee. *Internat. Z. f. ärztl. Psychoanalyse*, Band II, p. 431—440.
20. 1917, In memoriam Johan STÄRCKE. *Psych. en neur. Bl.*, 1917, no. 8.
21. 1918, Psychoanalyse. Referat over 1917. *Jabresb. f. Neur. und Psychiatrie*, Band 21, p. 411—427.
22. 1918, Prof. WINKLER 25 jaar hoogleraar. *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift*, jrg. 28, no. 9, p. 145—149.
23. 1918, Exsudation périvculaire sérieuse dans la Paralyse générale progressive, montrée par l'impregnation à l'argent. *Psych. en neur. Bl.*, 1918 (Feestbundel WINKLER), p. 618—620.
24. 1918, Discussie-opmerkingen in de vergaderingen van 22.IX.1917 en 4.XI.1917 der Ned. Ver. v. Psä. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 1918, Tweede helft, no. 26.
25. 1919, Idem in de vergadering van 16.XII.1917. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 1919, Eerste helft, no. 10.
26. 1919, Idem in de vergadering van 17.II.1918. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 1919, Eerste helft, no. 23.
27. 1919, Psychoanalyse. Referaat over 1918. *Jabresb. f. Neur. und Psychiatrie*, Band 22, p. 438—445.
28. 1919, Ein einfacher Lach- und Weinkrampf. *Internat. Z. f. ärztl. Psychoanalyse*, Band V, p. 285—287.
29. 1919, Die Umkehrung des Libidovorzeichens beim Verfolgungswahn. *Internat. Z. f. ärztl. Psychoanalyse*, Band V, p. 285—287.
30. 1920, Discussie-opmerkingen in de vergaderingen van 3.XI.1918 en 2.II.1919 der Ned. Ver. v. Psä., alsmede „Griep en psychose” in laatstgemelde vergadering. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 1920, Tweede helft, no. 1.

31. 1920, Psychoanalyse. Referaat over 1919. *Jabresb. f. Neur. und Psychiatrie*, Band 23, p. 436—558.
32. 1920, Holländische Literatur. Referat. *Zentralbl. f. Psychoanalyse*, 1920, p. 115—127.
33. 1920, Een artistiek oeuvre. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 1920, verg. verslag, p. 220.
34. 1920, The reversal of the libido-sign in delusions of persecution. *Intern. Journ. of Psycho-Analysis*, Vol. I, part. 3.
35. 1921, Discussie-opmerkingen in de vergaderingen der Ned. Ver. v. Ps. d. 30.III.1919 (waarin „Artistieke productie” en „Omkeering van voortekenen der libido”) en d. 18.V.1919 (waarin „Psychoanalytische techniek” en „Castratie-complex”). *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 65, Eerste helft, no. 7, p. 897—903.
36. 1921, Der Kastrationskomplex. *Intern. Z. f. Ps.*, Band VII, p. 9—32.
37. 1921, The castration complex. *Intern. Journ. of Psycho-Analysis*, Vol. II, part 2.
38. 1921, Discussie-opmerkingen in de vergadering der Ned. Ver. v. Ps. d. 20.XI.20, waarin „De betrekkingen tusschen neurosen en psychosen”. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 65, Eerste helft, no. 22, p. 2997—2998.
39. 1921, Psychoanalyse und Psychiatrie. Beiheft der *Intern. Z. f. Ps.*, no. IV (64 pag.).
40. 1921, Psycho-Analysis and Psychiatry. *Intern. Journ. of Psycho-Analysis*, Vol. II, parts 3/4, p. 361—415.
41. 1922, De weg terug; Psychoanalyse en Aesthetiek. *Uit Zenuw- en Zieleleven*, serie VII, nos. 1/2.
42. 1922, Discussie-opmerkingen in de vergadering der Ned. Ver. v. Ps. d. 18.II.22. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 66, Tweede helft, no. 13, p. 1461.
43. 1923, Idem in de vergaderingen d. 25.III.22 („Op de eerste ontwikkelingsstrappen van het levende”), d. 11.VI.22 („Een nog niet beschreven verschijnsel bij depressietoestanden”), „Bruiloftsliedje” en „Klassicisme”). *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 67, Eerste helft, no. 4, p. 411—415.
44. 1923, Vluchtige natuursport op reis. *De Lev. Natuur*, jrg. 28, p. 82—86.
45. 1924, Aus der holländischen Literatur. Kritiken und Referate. *Intern. Z. f. Ps.*, 1924, Heft 3, p. 303—307.
46. 1924, Psychoanalytische Beweging. Holland. *Intern. Z. f. Ps.*, 1924, Heft 3, p. 338—342.
47. 1924, Behandeling van dementia paralytica. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 68, Eerste helft, no. 16, p. 1751—1753.
48. 1924, Prof. G. JELGERSMA. *De Telegraaf*, September 1924.
49. 1925, Mieren. Gemengd nest *Lasius fuliginosus - umbratus*. *Natura* 1925, no. 2, p. 28—30.
50. 1925, Discussie-opmerkingen in de vergadering der Ned. Ver. v. Ps. d. 4.X.24. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 69, p. 9.
51. 1925, Een kinderrooftocht van het roode leger. *De Lev. Natuur*, jrg. 30, p. 100—105.
52. 1925, *Tetramorium guineense* F. en *Formica picea* Nyl. *Tijdschr. Entom.*, dl. 68, verg. verslag p. LXXXV/VI.
53. 1926, Ueber Tanzen, Schlagen, Küssen usw. *Imago*, Band 12, Heft 2/3.
54. 1926, Nieuwe Nederlandsche Formiciden. *Ent. Ber.*, dl. 7, p. 86—97.
55. 1926, Determineertabel voor werkmieren uit Nederland en omliggend gebied, met inbegrip der in kassen zich voortplantende exoten. *De Lev. Natuur*, jrg. 31, p. 79—95, 117—124 en 146—151.
56. 1927, Beginnende Divergenz bei *Myrmica lobicornis* Nyl. *Tijdschr. Entom.*, dl. 70, p. 74—84.
57. 1927, Demonstratie open discoidaalcel bij *Lasius*, nestingankokers bij *Myrmica schencki* Em., *Leptothorax muscorum* Nyl. in Nederland. *Tijdschr. Entom.*, dl. 70, verg. verslag p. XLI/II.
58. 1927, Een geval van psychose bij *Formica rufibarbis* F. *Psych. en neur. Bl.*, 1927, nos. 3/4.
59. 1928, Gevlochten tunnels bij *Myrmica schencki* Em., instinctsaanpassing bij *Formica picea* Nyl., biologische districten. *Tijdschr. Entom.*, dl. 71, verg. verslag p. XLIV/V.

60. 1928, Overzicht van de nesten der inlandsche mieren (p. 244—247); Iets over de verspreiding van onze miersoorten (p. 258—264); Tabel voor globale onderscheiding onzer mieren in het veld (werksters) (p. 264—267). *Natura* (Mieren-nummer), 1928, no. 12.
61. 1928, Boekbespreking: Dr. W. H. Cox: Handleiding voor den cursus in de verpleging van zielszieken. *Nosokomos*, jrg. 28, no. 40, p. 600—602.
62. 1928, Zwanzig Minuten Schizophreniediskussion. *Psych. en neur. Bl.*, 1928, nos. 5/6.
63. 1929, Het geweten. *Ned. Maandschrift v. Geneesk.*, dl. 17.
64. 1929, Het geweten. *Psych. en neur. Bl.*, 1929, no. 4, verg. verslag p. 219.
65. 1929, Het probleem der alimentaire castratie. Discussieopmerkingen. *Psych. en neur. Bl.*, 1929, no. 4, p. 225—227.
66. 1929, Das Gewissen und die Wiederholung. *Intern. Z. f. Psa.*, Band 15, p. 221—230.
67. 1929, Liefde en haat. Discussie-opmerking. *Tijdschr. Entom.*, dl. 72, verg. verslag p. XLIII.
68. 1929, Boekbesprekingen. *Psych. en neur. Bl.*, 1929.
69. 1930, Opmerkingen over de Nederlandse mierenfauna. *Tijdschr. Entom.*, dl. 73, verg. verslag p. XIV—XVIII.
70. 1930, Ein neues Formicarium. *Zool. Anzeiger*, Band 92, Heft 5/6, p. 152—155.
71. 1930, Bescherming van de roode boschmier. *Natura*, 1930, no. 10, p. 171/2.
72. 1930, Moderne behandeling van geesteszieken. *Ned. Maandschrift v. Geneesk.*, jrg. 1929.
73. 1930, Een paratectonisch verschijnsel in glaciële grind- en zandlagen te den Dolder. *T. Kon. Ned. Aardrijksk. Gen.*, dl. XLVIII, p. 835—841.
74. 1930, Verzeichnis der bis jetzt von der Insel Pulau Berhala bekannt gewordenen Ameisen. *Treubia*, Vol. XII, p. 371—381.
75. 1931, Nieuwe mieren van Boeroe: gemengde kolonies, enz. *Tijdschr. Entom.*, dl. 74, verg. verslag p. XII—XVIII.
76. 1931, Experimenteele sociologie. Jaarverslag der Willem Arntsz Stichting over 1930, p. 75—80.
77. 1932, De Ultropak. *Ent. Ber.*, dl. VIII, p. 333—336.
78. 1932, Een nieuwe *Camponotus*-soort, enz. *Tijdschr. Entom.*, dl. 75, verg. verslag p. XXI—XXV.
79. 1932, De sabelmier in de Paltserduinen te den Dolder. *Natura* (Utrecht-nummer), 1932, p. 130—133.
80. 1932, Verslag over 1931 van het laboratorium voor experimenteele sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
81. 1933, Contribution à l'étude de la faune népenthicole. *Nat. Hist. Maandblad*, jrg. XXII, p. 29—31.
82. 1933, De larven der Dolichoderinen. *Tijdschr. Entom.*, dl. 76, verg. verslag p. XXVI—XXXII.
83. 1933, Psychoanalytische en andere beschouwingen over: Schuld en straf. Verg. verslag Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap d. 12.XI.1932, nummer 6, 42 blz.
84. 1933, Paradosis. *Psych. en neur. Bl.*, 1933, verg. verslag.
85. 1933, Verslag over 1932 van het laboratorium voor anatomie en experimenteele sociologie, afd. experimenteele sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
86. 1934, In memoriam Willem Hendrik Cox, *Psych. en neur. Bl.*, 1934, no. 1.
87. 1934, Libido und Ich-Trieb. Discussie-opmerkingen. *Psych. en neur. Bl.*, 1934, n. 2.
88. 1934, Sociaal-chimaeren. *Tijdschr. Entom.*, dl. 77, verg. verslag p. XXIX—XXXVI.
89. 1934, Un nouveau sous-genre de *Camponotus* (Hymenoptera Formicidae) de la Malaisie avec description de formes nouvelles, récoltées par M.F.G. NAINGGOLAN. *Zool. Meded.*, dl. 17, afl. 1/2, p. 20—30.
90. 1934, Verslag over 1933 van het laboratorium voor anatomie en experimenteele sociologie, afd. experimenteele sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
91. 1935, Wissenschaftliche Ergebnisse der niederländischen Expeditionen in den Karakorum, Formicidae. Uitgave door Dr. Ph. C. VISSER en Jenny VISSER-HOOFD bij F. A. Brockhaus, Leipzig.

92. 1935, Het probleem van den mikroergaat. *Tijdschr. Entom.*, dl. 78, verg. verslag p. XXV—XXXI.
93. 1935, Die Rolle der analen und oralen Quantitäten im Verfolgungswahn und analogen Systemgedanken. *Intern. Z. f. Psch.*, Band 21, p. 1—22.
94. 1935, Paradosis. *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 79, no. 16, p. 1820—1828.
95. 1935, Verslag over 1934 van het laboratorium voor anatomie en experimenteele sociologie, afd. experimenteele sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
96. 1936, De intelligentie eener groep. *Tijdschr. Entom.*, dl. 79, verg. verslag p. X—XVII.
97. 1936, Hautes Fagnes. *Prenolepis nitens* Mayer. *Tijdschr. Entom.*, dl. 79, verg. verslag p. LXXX—LXXXII.
98. 1936, Retouches sur quelques fourmis d'Europe, I. *Ent. Ber.*, dl. 9, p. 277—279.
99. 1936, Verslag over 1935 van den geneeskundige, tevens belast met de experimenteele en vergelijkende sociologie, van de W.A. Stichting te Utrecht.
100. 1937, Richtlijnen voor verdere moderniseering der opleiding van de verplegenden — leerlingen voor het diploma B. *Psych. en neur. Bl.*, 1937, no. 1, p. 99—117.
101. 1937, Retouches sur quelques fourmis d'Europe, II. *Tijdschr. Entom.*, dl. 80, p. 38—72.
102. 1937, Observation sur l'origine d'une colonie de *Myrmica*. *Tijdschr. Entom.*, dl. 80, verg. verslag p. XLI—XLVIII.
103. 1937, FREUD-huldiging; „Fehlleistungen”. *Psych. en neur. Bl.*, 1937, no. 4, p. 3—16.
104. 1937, Verslag over 1936 van den geneeskundige, tevens belast met de experimenteele en vergelijkende sociologie van de W.A. Stichting te Utrecht.
105. 1938, Fauna Javana, gedrag en ontwikkeling van enkele Javaansche mieren tijdens hun verblijf in Nederland. *Tijdschr. Entom.*, dl. 81, p. XXXIII—XLI.
106. 1938, Verslag over 1937 van den geneeskundige, tevens belast met de experimenteele en vergelijkende sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
107. 1938, Is herhaald maken van Röntgenphoto's en is herhaald doorlichten ongevaarlijk? *Ned. T. v. Geneesk.*, jrg. 82, p. 2064—2065.
108. 1939, Le faisceau des ocelles et la fonction qu'il nous suggère, avec un appendice sur l'antenne larvale des fourmis. *Tijdschr. Entom.*, dl. 82, p. XIX—XXVII.
109. 1939, Verslag over 1938 van den geneeskundige, tevens belast met de experimenteele en vergelijkende sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
110. 1940, De Wet der Teeltbeperking. *Ent. Ber.*, dl. 10, p. 230—233.
111. 1940, Fauna Javana, II. Over het voorkomen van twee vormen van mannetjes en wijfjes bij de kleine tropische mier *Technomyrmex detorquens* Walker. *Tijdschr. Entom.*, dl. 83, verg. verslag p. XXII—XXX.
112. 1940, Verslag over 1939 van den geneeskundige, tevens belast met de experimenteele en vergelijkende sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
113. 1941, Het eten van eigen broed door mieren-koninginnen. *De Lev. Natuur*, jrg. 46, p. 14.
114. 1941, Fauna Javana, III. Hersenganglion van *Strumigenys*; koloniestichting van *Polyrhachis bicolor*. (Stärcke & Dr. Edw. JACOBSON). *Tijdschr. Entom.*, dl. 84, verg. verslag p. II—XV.
115. 1941, Locale *Camponotus*-vormen. *Tijdschr. Entom.*, dl. 84, verg. verslag p. LIII—LIV.
116. 1941, Verslag over 1940 van den geneeskundige, tevens belast met de experimenteele en vergelijkende sociologie van de W. A. Stichting te Utrecht.
117. 1941, Boekbespreking: A. QUISPEL: De verspreiding van de Mierenfauna in het Nationale Park „De Hoge Veluwe”. *Ent. Ber.*, dl. 10, p. 377—381.
118. 1942, Ants, collected by Dr. C. F. ENGELHARD at Stockmarknes (Island Hadsekoy, Vesterale Archipelago circa 68°, 50' Lat. N. Norway) and between 64° and 66° Lat. N. on the Western Coast of Norway, July 1932, identified by A. Stärcke. Formicides de l'île de Port-Croz (Hyères) récoltées par le docteur CHASSAGNE. *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 21—23.
119. 1942, Definities van species (soort), subspecies (ras, stirps), variëteit en aberratie. *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 40—48.
120. 1942, Drie nog onbeschreven Europeesche Miervormen. *Tijdschr. Entom.*, dl. 85, verg. verslag p. XXIV—XXIX.

121. 1943, Tot welken leeftijd legt de werkster-mier eieren ? *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 60—64.
122. 1943, De bescherming van de roode Boschmier, technisch beschouwd. *De Lev. Natuur*, jrg. 47, p. 177—184.
123. 1943, Onze verdreven boschmieren, *De Lev. Natuur*, jrg. 48, p. 1—7.
124. 1943, Nederlandsche Adventief-mieren. *Tijdschr. Entom.*, dl. 86, verg. verslag p. XVII—XXII.
125. 1943, Boekbespreking: V. WESTHOFF & J. N. WESTHOFF-DE JONCHEERE: Verspreiding en nestoecologie van de mieren in de Nederlandsche bosschen. *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 85—90.
126. 1943, Voederproeven aan *Thanasimus formicarius* L. (Col. Cler.); The oldest ant-workers on record. *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 135—137.
127. 1944, Directe adoptie van *Lasius fuliginosus* bij *L. niger*; hesmosis bij *Strongylognathus testaceus*. *Tijdschr. Entom.*, Dl. 86, p. LX—LXIII.
128. 1944, Retouches sur quelques fourmis d'Europe, III. Autres *Lasius*. *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 153—158.
129. 1944, Bescherming van de roode boschmier. *De Lev. Natuur*, jrg. 48, p. 145—147.
130. 1944, Determineertabel voor de werksterkaste der Nederlandsche mieren; herziene 2e druk. *Natuurhist. Maandbl.*, jrg. 33.
131. '44/5, Het kweken van wilde planten. In *W'eer en W'ind*, jrg. 8, p. 102—105, 133—137 en p. 151—153.
132. 1945, (Onder pseudoniem Douwe DE RAAF:) Geen terugkeer tot het vroegere kiesstelsel; wat dan wel ?
133. 1945, Mededeling over *Cephalotus atratus* Latr. (Hym. Form.). *Ent. Ber.*, dl. 11, p. 263.
134. 1946, Het striduleeren der Cerambycidae en der Formicidae. *Ent. Ber.*, dl. 12, p. 11—15.
135. 1946, Hoe leven eigenlijk onze kleine Carabiden ? *Ent. Ber.*, dl. 12, p. 94.
136. 1947, A new record of age, reached by ant-soldiers. *Ent. Ber.*, dl. 12, p. 135.
137. 1947, De boreale vorm van de roode boschmier (*Formica rufa rufa* Nyl.) op de Hooze Veluwe. Levensduur van boktorlarven. *Ent. Ber.*, dl. 12, p. 144—147.
138. 1947, Moeurs de *Myrmedonia*, *Drusilla* et *Dinarda* (Col. Stph.), *Tijdschr. Entom.*, dl. 88 (Feestbundel), p. 285—293.
139. 1947, De invloed van het gevecht op de combattant. *Mens en Maatschappij*, jrg. 22, p. 321—332.
140. 1949, De Amazones van het Ottolaantje. In het Voetspoor van Thijssse. Uitg. Veenman & Zonen, Wageningen.
141. 1949, Contribution to the Biology of *Myrmica schencki* Em. (Hym. Form.). *Tijdschr. Entom.*, dl. 91, p. 25—71.
142. 1950, Verarming van onze Fauna door stuifgif ? Kan de larve van *Lucanus cervus* L. ook in tamme kastanjes leven ? *Ent. Ber.*, dl. 13, p. 82—84.
143. 1950, In memoriam J. A. F. LODEIZEN. *Ent. Ber.*, dl. 13, p. 225—226.
144. 1951, Critical Commentary upon M. V. BRIAN's and A. D. BRIAN's „Observations". *Ent. Ber.*, dl. 13, p. 324—327.
145. 1952, De Insecten en Wij. *Ent. Ber.*, dl. 14, p. 3—6.
146. 1953, There will never be peace in Nomenclature. *Ent. Ber.*, dl. 14, p. 205—206.

Euphyia lugubrata Schiff. In 1953 trof ik verscheidene exemplaren dezer soort te Uchelen, Dabbelo en Nierssen aan. In 1954 ving ik op licht te Wiessel zowel ♂♂ als ♀♀ van beide generaties. Ook vond ik de vliegplaats, een zelfde biotoop als het bos te Tjoene.

Een nagenoeg vers ♀ ving ik op 14.VIII in mijn lichtkast in de kom van Apeldoorn. Het was slecht weer, zodat het wel uitgesloten is, dat dit een zwerver van grote afstand was. De enige conclusie is daarom, dat het goede biotoop ook vlak bij Apeldoorn moet voorkomen. In elk geval blijkt wel, dat de vlinder niet zo lokaal voorkomt, als tot nog toe werd aangenomen.

W. J. BOER LEFFEE, Korteweg 53, Apeldoorn.